

CHIEF DIRECTORATE – CURRICULUM MANAGEMENT

**LEANO LA TSHEHETSO LA BARUTWANA
BA MOPHATO WA 12**

**SEBETSA SA BOIKGOPOTSO LE DIPHEKO:
DIPOTSO LE DIKARABO**

THUTO: SESOTHO PUO YA LAPENG – PAMPIRI YA BOBEDI

Phupjane 2009

Tokomane ena e na le maqephe a 11.

Ha e a rerehwa diteko / ditlhahlobo hohang

ELA HLOKO

1. Pampiri ena e na le dikarolo A, B, le C.
2. Ho KAROLO A bahlahlobuwa ba arabe 1(a) hobane yona e a tlama: ebe ba boela ba kgetha ho araba tse **PEDI** ho tloha ho 1(b) ho ya ho (e).
3. Ha o kgethile/arabile 1(b) araba le 1(c); ha o kgethile /arabile 1(d) araba le 1(e).
4. Dikarolong tsa B le C araba potso e le nngwe karolong ka nngwe, ka ho kgetha mofuta wa potso ya (a) (**e leng dipotso tse kgutshwanyane**) le (b) (**tse telele**). Hlokomela hore o se ke wa kgetha mofuta o le mong dikarolong ka bobedi.
5. Araba dipotso tse hlano di le kaofela,
6. Badisisa ditaello karolong ka nngwe.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO**POTSO YA 1(a)**

Thothokiso e sa rupellwang.

[Hopola hore potso ena e a tlama.]

Bala thothokiso e latelang, o nto araba dipotso:

Batswadi

- 1 Dibopuwa tsa Modimo ho tsoteha,
- 2 Matsoho medimo ya nnete,
- 3 Mafika a thata bonnete,
- 4 Matsoho a motho ho rateha,
- 5 Matsoho thuto e ntle ho boheha,
- 6 Matsoho a ho bokotsa ha monate,
- 7 Matsoho a ho tshwara ha sekete,
- 8 A mofuthu matsoho ho batleha,
- 9 Matsoho a ho nkoka boseeng ba ka,
- 10 Matsoho a ho mpha thuto lesedi,
- 11 A ho mpepa nyene le bosiu,
- 12 A kile a nkwetlisa kgodisong ya ka,
- 13 Matsoho a ho tjhabisa letsatsi hara mohodi,
- 14 Matsoho a ho mpokeletsa sa mabele hara disiu.

- 1.1 Ke mofuta ofe wa thothokiso oo o ka hodimo. Tshehetsa ka lebaka. (3)
- 1.2 Ke dife dikapuo/mekgabisopuo ena e latelang:
 - 1.2.1 Matsoho medimo ya nnete. (1)
 - 1.2.2 A ho mpepa nyene le bosiu. (1)
 - 1.2.3 Matsoho a ho mpokeletsa sa mabele hara disiu. (1)
- 1.3 Hlalosa hore o utlwisisang ka lentse lena “disiu”? (2)
- 1.4 Fana ka molaetsa o o fumanang thothokisong ena. (2)

[10]

POTSO YA 1(b)

Araba potso ena hong le 1(c).

Bala qotso e latelang, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng ho yona le ho thothokiso ka bophara.

O kgetha ka thabo Radishweshwe,
O kgethela kgetsing sa ngaka tjitja,
O kgethela ho ipokella mohla leqeme,
E, dishweshwe ntho tsa bohlokwa.

Kajeno o kgethile ya sebele shweshwe,
Radishweshwe o ikotla sefuba ho ikonka,
O thabetse e ntjha palesa monko monate,
E, monate wa ho fedisa boroko bosiu.

- 1.1 Fana ka mofuta wa thothokiso e ka hodimo. Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (3)
- 1.2 Ho ya ka thothokiso, ke ding “dishweshwe” tsee? (1)
- 1.3 Fana ka moelelo wa “shweshwe” ka ntle ho thothokiso. (1)
- 1.4 Hlalosa: “leqeme”. (2)
- 1.5 Qolla mokgabiso wa puo/ sekapuo temaneng ya pele o be o o rehe. (2)
- 1.6 Ke lefe le leng lentswe le bolelang ntho e le nngwe le “monko”? (1)
- [10]**

POTSO YA 1(c)

O arabe potso ena le 1(b)

Hyde Park

Hyde Park thota ke molabalaba,
O ka theosa wa nyolosa ho se kgutlo.
Re nka diwoko moya o phodile,
Hlabula re kakalla ditulong serena.

Mosadi boko ke sang mafifing?
Mosadi o teane le botsotsi, dipifi,
Ntho tsena di pelo mpe di a tshabeha,
Di roba motho lengole a sa lemohe.

- 1.1 **O itshetlehile ka ditemana tse qotsitsweng thothokisong le ho thothokiso ka kakaretso, hlalosa hore Hyde Park ke sebaka se jwang o ipapisa ka dintle le dimpe tsa moo.**

[10]

POTSO YA 1(d)**O arabe potso ena hong le 1(e).**

Ke sena se sentswe kajeno
 Sezulu, Setebele ke motswako
 Puo eso e hatikelwe ke sefanakalo
 Puo eso e ekilwe ke Basotho

Le Tlatlamatjholo o re beile lefatsheng
 Le teng a re beha ka phapano
 Ke Maqhotsa ba qhomisa puo
 Ke Mazulu ka ho khuluma
 Ke Basotho ka ho tjhalatsa

- 1.1 Qalong ya thothokiso [e sa qotswang meleng e ka hodimo] mongodi o re “Ntloheleng ke ngole ke iphafa”. Lentswe lena **ntloheleng**, le bontsha maikutlo afe? (1)
- 1.2 Fana ka lentswe le leng le bolelang “Tlatlamatjholo”. (1)
- 1.3 Ntle le sekolong, ke ho kae hape moo re sebedisang Sesotho, ho ya ka thothokiso? Bolela dibaka tse **pedi**. (2)
- 1.4 O utlwisang ka “sefanakalo”? (1)
- 1.5 Ho ya ka tsebo ya hao, puo ena ya sefanakalo e sebediswa kae? (1)
- 1.6 Hlalosa se tletlebisang mongodi thothokisong ena. (4)
- [10]**

POTSO YA 1(e)**Ena potso o e arabe le 1(d).****Raleqheka**

“Nkadime le tuku mosadi,
 Seshophe a tla mphete a sa tsebe,
 A habanya hoba ke Mmannyeo hantle,
 Bommannyeo rumo le ya ba nena.”

Tedu tsa Raleqheka tsa senya reme,
 Tsa senyetsa Raleqheka a sa phonyohile.
 Monna direng a eketsa ho atamela,
 A eketsa ho fothakela mosadi e se mosadi.

- 1.1 **Qoqa ka mokotaba wa thothokiso ena “Raleqheka” o bontshe ka moo a ileng a latela lebitso lena ka teng.** (10)

KAROLO YA B: PADI /NOBELE

Karolo ena e na le dinobele/dipadi tse pedi. Mohlahlobuwa o lebeletswe ho araba nobele/padi e le nngwe feela.

POTSO YA 2(a)

Maake, NP. *Mme*

Bala qotso e latelang, o nto araba dipotso tse botsitsweng, o ntse o ela hloko hore dipotso di botsitswe ho yona le bukeng ka kakaretso:

Tsena tsohle, le tse ding tse ngata, ha ho sa hlokahala hore re di bolele, hobane monga tsona o ile, o etse ruri. Ho bile lehlohonolo ba ileng ba mo tseba, hobane ba sa kang ba mo tseba ha ba tsebe hore ba fositswe ke lehlohonolo le lekaakang. Mofokeng, leha a sa ka a mo tseba le yena, ha jwale o ne a ikutlwa moyeng hore o ile a mo tseba. Mohlomong ke ka baka la hobane mosadi enwa o ne a amana le mohatsae, le yena enwa moradi wa bona, Masesi. Ho feta mona, tlase botebong ba pelo ya hae o ne a ikutlwa hantle hore o mo tsebile motho enwa, leha a sa tsebe na jwang. Kapa ke hobane moya wa hae o ile wa tswa nameng a le lapeng ha hae, mme karolo e nngwe ya wona e ntse e le teng, e ba utlwa, e ba bona kaofela ha bona ka lapeng?

- 2.1 Ke mang monna wa Diseko? (1)
- 2.2 Monna eo wa Diseko o amana jwang le Mmateboho? (2)
- 2.3 Fana ka lebitso le leng la Mmateboho. (1)
- 2.4 Hlalosa ka bokgutshwanyane hore na Mme ho tlile jwang a yo dula ha Diseko. (4)
- 2.5 Ho ya ka kutlwisiso ya hao ya buka, ke lefe lebaka le tlisitseng Mme moo tikolohong ya boMmateboho? (3)
- 2.6 Hlalosa tikoloho ya buka obe o tshehetse karabo ya hao ka lebaka. (3)
- 2.7 “Tsena tsohle le tse ding tse ngata, ha ho sa hlokahala hore re di bolele, hobane monga tsona o ile, o etse ruri”.
Ke mang monga tsona, hona o ile kae? (3)
- 2.8 Monga tsona eo a ho 2.7 ka hodimo o amana jwang le Thollo Mofokeng? Tshehetsa ka lebaka. (3)
- 2.9 Motho enwa eo ho thweng o “etse ruri” o ile le sephiri, ebe ke sefe sephiri seo. (2)
- 2.10 A ko hlalose hore na ha o ne o ka iphumana o le boemong ba motho enwa ya ho 2.9 ka hodimo o ne o tla etsa jwang ka sephiri seo? (2)
- 2.11 Thollo Mofokeng o ne a e na le bana ba ba kae ho ya ka ditaba tsa buka? (1)

[25]

POTSO YA 2(b)

Taba e ileng ya hla ya ferekanya Dikeledi ho feta mona ke ha Rakgadi a mmolella hore ho itswe moketeo tla qetellwa hona mona Sebokeng, bakeng sa hore o tswelle pele Matatiele ka Sontaha. Kaha Tsekiso a dula mona Sebokeng, Dikeledi a hla a kgolwa hore ehlile ke yena monga ditaba. Jwale ka baka la mokgathala wa ditlhophiso, ha le dikela leo, Rakgadi abe a kgathetse hoo a ileng a hloka le ho ipha nako ya hore a ke a buisane le Dikeledi ka taba tsena, hoba yena ntho e neng e mo kgathatsa maikutlo, eo a sa kang a kgona ho ema ka yona ha baeti ba beha letsatsi, e ne e le ya hore Dikeledi a fumane sebaka sa ho ngola dihlahlobo tsa makgaolakgang.

- 1.1 Sekaseka kgohlano e fumanehang bukeng ena, o se lebale ho qoqa ka mefuta ya kgohlano le ho qotsa baphetwa ba bararo o thatolohe ka bona ho tshehetsa dikarabo tsa hao.

[25]**POTSO YA 3(a)**

Maphalla, KPD. *Botsang Lebitla*.

Bala qotso e latelang, o ntano araba dipotso tse botsitsweng, **tse sa itshetlehang ho moqotso feela**:

Ha Tsietsi a le dilemo di tsheletseng ha qala ho buisanwa ka tsa ho kena sekolo ha hae. Kotsi a re a hle a ngodiswe a le lemo di tsheletseng jwalo ka bana ba bang, empa Mmamasolomane a re ho sa le hotsho ho Tsietsi, a ke ke a bona letho. O tla mpe a ngodiswe selemong se tlang. Hona jwale ho mo lekaneng ke hore a nne a feralle lebaleng mona motsheare ha batho ba le siyo, a lebele ntlo, a rathe patsi, a kute jwang, a kge metsi, a fiele, a hlatswe dijana, a be a alole le dikobo. Ha e le tsa sekolo tsona a ke ke a di nepa ho hang. Ho sa le hotsho haholo.

“Empa maobanenyana mona o itse Tsietsi ke motsofe, ha e sa le lesea,” ho rialo Kotsi ka ho makala ho hoholo. “Kajeno o se o re ho hotsho, a ke ke a bona letho. Hantlentle o motho ya jwang? Ke eng eka o hloka nnete? Na Tsietsi ke motsofe kapa ke lesea? Ke batla hore kajeno o bolele hoo e leng taba, o se ke wa nna wa dikoloha.”

- 3.1 “Ha Tsietsi a le lemo di tsheletseng ha qala ho buisanwa ...” Hantlentle lebitso la ngwana enwa e ne e le mang ntle le lena la Tsietsi? (1)
- 3.2 Tsietsi o amana jwang le Kotsi le Mmamasolomane? (2)

- 3.3 Ho tlile jwang hore Tsietsi a dule le Kotsi lapeng la hae? (2)
- 3.4 Mmamasolomane ha a ka a dumela hore Tsietsi a ngodiswe sekolong, o itse “se mo lekaneng ke ho feralla lebaleng”. O bolelang ha a tjho jwalo? (2)
- 3.5 Mmamasolomane o boledisa dintho tseo Tsietsi a tlang ho di etsa ha batho ba le siyo, ke dife? Bolela tse **tharo** feela. (3)
- 3.6 O bolelang Mmamasolomane ha a re “... ho sa le hotsho feela”? (2)
- 3.7 “O se ke wa nna wa dikiloha”. Ke ho reng ho dikoloha ho ya ka moo ho sebedisitsweng ka teng qotsong e ka hodimo? (2)
- 3.8 Hlalosa phapang pakeng tsa motsofe le lesea. (4)
- 3.9 Ho ya ka wena ebe Tsietsi e ne e le motsofe kapa lesea? (1)
- Tshehetsa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 3.10 Ha o shebile ditaba tseo tse qotsitsweng bukeng, Mmamasolomane o bona e le motswadi ya jwang ho Tsietsi? Dintlha di be **nne**. (4)

[25]

POTSO YA 3(b)

Karabo ya mosadimoholo ya hla ya dula Tsietsi ha bohlokwana. Ya hla ya mo tshwenya maikutlo hampenyana. Ha mosadimoholo a re ho botswe lebitla, o bolela eng? Ebe lebitla le ka botswa jwang? Ebe lebitla le ka botswa?

Ena ke taba eo a ikutiwang a tlameha ho e fuputsa ka botebo le ka bokgabane bo tla totobatsa toka ebang e le teng lefatsheng lena la ditjootjo le meharo. Jwale ke mona le ha ba botsa ka Kgwiti, mosadimoholo le teng o ntse a ikeme a re ho botswe lebitla. Hantlentle lebitla ke eng? Ho ya ka tsebo ya hae, lebitla ke mokoti oo ho epelwang setopo sa mofu ka ho ona. Jwale ebe lebitla ke ntho e ka botswang? Na lebitla le ka bua? Ke qaka ya popota.

- 1.1 Sekaseka kgohlano e hlahellang bukeng ena, o se lebale ho qoqa ka mefuta ya kgohlano le ho qotsa baphetwa kapa tsona diketsahalo tse bukeng. Thatoloha ka bona/tsona diketsahalo ho tshehetsa dikarabo tsa hao. (25)

[25]

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA**POTSO YA 4(a)**

Teleki, C.J. *Haeso Mafotholeng*.

Bala qotso e latelang, o ntano araba dipotso tse itshetlehileng ho yona le buka ka kakaretso:

Mapetla:

Mafotholeng mona ke hlahetse teng ebile ke tsofalla teng. Tsa teng le tsa mathoko ke di tseba ka botlalo! Ke tseba le ka moo Pitso e leng lenyekathipa ka teng. Empa le ha ho le jwalo kajeno ho buuwa ka mora wa hae Molefi ya sebetsang diofising tsa mmuso. Ruri thuto e tseba ho tumisa mehofe! Na nka be se ke tlohela feela tje? Lekgale! Maemo a Molefi a ke ke a tlontlolla a ditloholwana tsa rona ka mokgwa tsela e tjena. Ke lokela ho hlokomela hore Molefi o duba thankga bophelong ba hae bohle.

- 4.1 Ho ya ka kutlwisiso ya hao ya ditaba tsa terama ee ebe ke sefe sesosa sa kgohlano? (2)
- 4.2 Mapetla o re, “Ke lokela ho hlokomela hore Molefi o duba thankga bophelong ba hae bohle”. Fana ka diketsahalo tse **pedi** tseo Mapetla a lekileng ka tsona ho dubisa Molefi thankga. (4)
- 4.3 Ho dubisa motho thankga ke ho etsang? (2)
- 4.4 Fana ka mabitso a **mabedi** a batho ba neng ba thusa Mapetla ho dubisa Molefi thankga. (2)
- 4.5 Ntle le bahanyetsi bana Molefi o ne a ntse a e na le metswalle e **mmedi** eo re ka reng e ne e le metswalle ya hae ya hloho ya kgomo. Ba bolele. (2)
- 4.6 Ho na le ditumelo tse pedi tse fapaneng tse hlahellang lelapeng labo Molefi. Ke dife? (2)
- 4.7 Molefi o ne a se a kopetswe ngwanana ya bitswang Montsheng empa a mo hlala le pele a mo nyala. Fana ka lebaka le leholo leo Molefi a itseng ke lona le bakang a se hlole a mo nyetse. (1)
- 4.8 Ho ya ka maikutlo a hao motho o lokela ho sheba lebaka lee la Molefi feela ha a batla molekane? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 4.9 Molefi o qetelletse a nyetse Morongwe. Na lenyalo lee la bona le ile la atleha? Tshehetsa ka lebaka. (3)
- 4.10 Ha o nahana ke lefe lebaka le entseng se potsong e ka hodimo? (2)
- 4.11 Ho ya ka kutlwisiso ya hao ya buka, na merero ya Mapetla ka Molefi e qetelletse e atlehile? Tshehetsa ntlhakemo ya hao. (2)

[25]

POTSO YA 4(b)

Molefi : Ena ke ya baeti. Mona ke ntlwana. Ena e ka thoko ho yona ke eo ho tollwang ho yona. Ha ka mona teng e le ka kitjhining. Ena ho rojwa monakedi ka ho yona. Haeba o e hlokometse hantle ebile e kopane le phaposi e jellang.

Itataise ka qotso e ka hodimo ho qoqa/thatoloha ka bophara ka tse latelang:

4(b) 1. Dibapadi (tlhaloso, mefuta le mehlala)

4(b) 2. Tikoloho

4(b) 3. Mokotaba

Tshehetsa dikarabo tsa hao ka ho qotsa mehlala/diketsahalo bukeng.

[25]

POTSO YA 5(a)

Moeketsi, RH. *Seyalemoya*.

Moya wa ka o farasitse ha bohloko. Ke ikutiwa ebile ke fokola, mangole a kgwehla. E, ekare ke yona kgutsana e se nang beng. E, ntate. Bohale ba ntate bo mpehile tsietsing haele mona ke tlameha ho tobana le yena ka taba ena. Ke bile ke nahana ka tsela e nngwe, Eya bo, ke tla tlameha ho buisana le malome, yena a mpe a nkele ho ntate le mme. Kgasiene. Kgasiene o hapile pelo ya ka. Ke lokela ho raha moritshwana, mme bothata ba ka ke yena ntate. E, ha ke tloha mona ke ya ho malome, o tlameha ho nthusu. E re ke hle ke ye.

- 5.1 Ke mang ya buang mantswa a ka hodimo? (1)
- 5.2 O bua ho mang? (1)
- 5.3 Lebitso la ntatae ke mang? (1)
- 5.4 Kgasiene o amana jwang le sebui? (1)
- 5.5 Hlalosa : 1. kgutsana (2)
2. ho raha moritshwana (2)

Kgasiene: Mantswa a ka a mabedi ho wena abuti Lesodi: nakana tsa ho rweswa ha di kgomarele hloho. Ke ntswe la pele. La bobedi ke la hore: ha se boya ba ntja e o lommeng!

- 5.6 Kgasiene o bolelang ha a re 1. "nakana tsa ho rweswa ha di kgomarele hloho"? (2)
2. "ha se boya ba ntja e o lommeng"? (2)

5.7 Tikoloho ya tshwantshisoketsahalongwe ena ke efe? (4)

Bohloko ba ka

THABO: Ho lokile. Tsamaya Puleng, ke a o lokolla ... Tsamaya hobane o mpontshitse hore ke itshetlehile ka seolo se se nang bohlwa.

PULENG: Kgele! Motho a dulela ho ntjhwatjhwathela. Ke ile nna, mme ha ke tsebe hore o sa tla mpona kapa tje! Sala o le jwalo ke tseba ba tsamayang ka dikoloi ke o jwetse! Ke ile... sala!

5.8 Thabo o bolelang ha a re, “ ke itshetlehile ka seolo se se nang bohlwa”? (2)

5.9 Puleng o phoqile Thabo makgetlo, ha a ne a mmitsitse le ha a ne a batla ho tsamaya le yena le sehlopha sa mmimo. Karabo ya Puleng e ne e be efe? (4)

5.10 “He monna! Nkemele moo ke utlwe tsa hao!”
Mantswe ana a ne a buuwa ke (kgetha): A. Thabo
B. Teboho
C. Thabang
D. Lesodi (1)

5.11 Tharollo e hlahang tshwantshisongketsahalongwe ena ke efe? (2)
[25]

POTSO YA 5(b)

MOKEO : Jo, ntate wa rona ya mahodimong, thusa hle! Ke sona seo ke neng ke se nyatsa ka sebaka sena sa Tshifanalehata! ... Kajeno moradi wa ka o fetohile sekgobo sebakeng sena!...

MMANTHAKO: E ntate ... eitse o tjho ... sena ke sona sekgobo seo ngwanaka a se fumaneng mona Tshifanalehata.

O itshetlehile ka mabalankwe ka thuto ya tshwantshiso, sekaseka tshwantshisoketsahalongwe ena: Sekgobo sa Tshifanalehata, tlasa dihlohwana tsena tse latelang:

5(b)1 Hlalosa tshwantshisoketsahalongwe (4)

5(b)2 Dibapadi (mefuta, tlhaloso, mehlala o itshetlehile ka ditaba tsa buka.) (9)

5(b)3 Tikoloho (6)

5(b)4 Mokotaba (6)
[25]